

TYRNÄVÄN MURRON JA OJAKYLÄN OSAYLEISKAAVAN LUONTOSELVITYS

SISÄLLYS

TYRNÄVÄN MURRON JA OJAKYLÄN OSAYLEISKAAVAN LUONTOSelvitys2

1. Alueen geologiaa.....	2
2. Kasvillisuuden yleisluonnehdintaa	3
2.1. Kaartojen ja harjujen kuivahkot kangasmetsät	3
2.2. Viitanselän tuoreet mustikkatyypin metsät	4
2.3. Kaartojen väliset suot.....	5
2.4. Viitanselän rinteen korvet ja alussuot	5
2.5. Satunnaiskasveja	5
3. Paikallisesti arvokkaat alueet	6
3.1. Muhosmuodostuman reuna – geologisesti merkittävä kohde	6
3.2. Viitanselän aluskorvet.....	7
3.3. Viitanselänalussuo	8
4. Lintujen IBA-alue	9
5. Maatalousympäristön ja virkistysreittien monimuotoisuus	9
6. Tiivistelmä sekä johtopäätöksiä ja suosituksia	10
Lähteitä.....	11

LIITE 1: Esiintymäkoordinaatteja

LIITE 2: Linkkejä esim. Kansalaisen karttapaikkaa. Wordistä voi tarkastella suoraan eri lajien esiintymäpaikkoja peruskartalla.

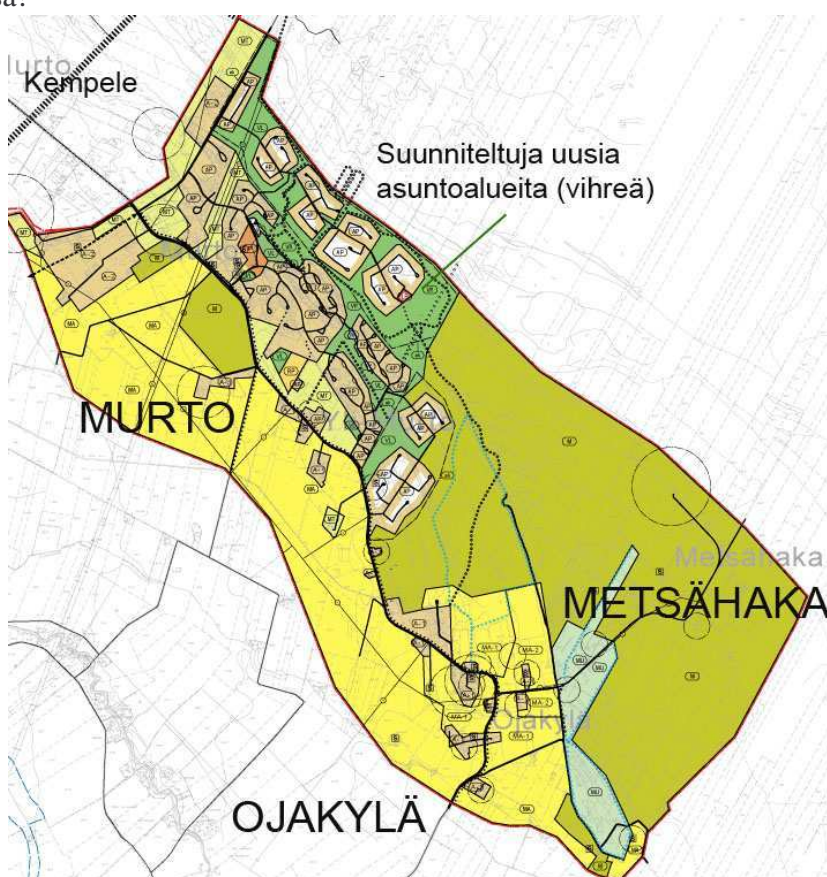
TYRNÄVÄN MURRON JA OJAKYLÄN OSAYLEISKAAVAN LUONTOSELVITYS

1. Alueen geologiaa

Murron ja Ojakylän osayleiskaava ulottuu Kempeleen rajalta Ojakylään ja Metsähakaan. Alue on laajuudeltaan noin 15 km². Alue sijoittuu Tyrnävän peltolakeuden itärajaan vasten ja jakaantuu pelto- ja metsäalueeseen. Suunniteltu rakentaminen sijoittuu metsäiselle ja suopohjaiselle alueelle. Geologisesti valtaosa alueesta kuuluu ns. Muhosmuodostumaan.

Muhosmuodostuma on syntynyt vanhaan hautavajoamaan ja se koostuu punertavasta savikivistä. Laajat ja tasaiset peltoaukeat sijoittuvat melko tarkasti savikiven päälle. Kaavoitusalueen koillisreunalle ulottuu kuitenkin myös graniitista koostuva Viitanselkä. ”Tämä eri kivilajien välinen rapautumisero näkyy maastossa topografian muutoksena Kempeleen ja Ojakylän välillä” (Reino Kesola 1985, s. 6). Tämän luontoselvityksen perusteella voi lisätä: rapautumisero näkyy paitsi topografiassa myös kasvillisuudessa!

Geologisesti paljon nuorempaa ovat jääkauden aikaiset rantamuodostumat. Tältä osin alue kuuluu valtaosin harjujaksoon, joka alkaa Hailuodosta ja ulottuu Vaalaan Rokualle asti. Harjujakso on tasoittunut ja poikkeuksellisen hiekkainen ja vähäkivinen. Se on levinnyt molemmille sivuilleen laajoiksi rantavallikentiksi. (Laitinen ym. 2005 s. 10). Tähän liittyvät ”kaarrot” ja niiden väliset soistumat näkyvät maastossa yhä. Kaarrot ovat karuhkoa hiekkakangasta ja niiden väliset nuoret suot niukkaravinteisia ja ohutturpeisia. Kaavoitusalueen laajin hiekkakangas on sitä luode-kaakko-suunnassa halkova Isokangas.

Kartta 1 Kaava-alue. Selvityksessä keskityttiin alueille joille lisäasutusta on tulossa.

2. Kasvillisuuden yleisluonnehdintaa

Alueelta ei ollut lainkaan aiempia kasvillisuustietoja. Tietoja on lähialueilta toisaalta Mourunkijärven ja toisaalta Ängesleväjoen ympäristöstä. Mourunki on karua, Ängesleväjoen varressa tavataan taas jonkin verran rehevämpää lehtomaista kasvillisuutta. Suunniteltaessa Murron ja Osakylän alueen inventointia ja maastokäyntejä oletettiin, että kasvillisuus on koko alueella karua Hailuodon-Vaalan harjujakson tapaan. Rehevämmistä alueista ei ollut tietoa Oulun yliopiston kasvimuseollakaan. Maastokäynnit päätettiin kohdentaa karttatarkastelun, viistoilmakuvan ja kaavoituksen painopistealueiden mukaan.

Karttatarkastelussa käytettiin vanhoja peruskarttoja (1950- ja 1980-luvuilta), tuoretta viistoilmakuvaa ja uusimpia maastokarttoja. Niiden avulla pyrittiin etsimään pääasiassa mahdollisia metsälakikohteita (mm. pienet puustoiset suot, heinä- ja ruohokorvet). Mm. monet kaartojen väliset pikku suot olisivat ojitettomina nykyluokittelussa metsälakikohteita. Toisaalta alueelta etsittiin mahdollisia ns. aroksteikkoja (Laitinen ym. 2005), joita vastaavalla harjujaksolla on mm. Kempeleen Ketolanperällä ja Muhoksella. Karttatarkastelussa kuitenkin todettiin, että koko alue on kauttaaltaan ojitettu eikä edes luonnontilaisen kaltaisia alueita tavoitettu. Asia vahvistui valikoiduilla maastokäynneillä.

2.1. Kaartojen ja harjujen kuivahkot kangasmetsät

Viitanselän lounaispuolisen harjujakson kasvillisuus on kapeista kaartokankaista ja suojuoteista johtuen pienipiirteistä ja melko vaihtelevaa. Laajimpia kangasmetsämaisemia on Isonkankaalla. Kangasmetsät ovat iältään palstoittain vaihtelevia miltei puhtaita männiköitä. Kasvillisuustyypiltään ne vaihtelevat kuivahkoista kuiviin kankaisiin (EVT, ECT). Valtavarpuna on puolukka ja joukossa on kanervaa, variksenmarjaa ja jäkälää. Varpujen suhteet muuttuvat harjun reunoilta laelle vaikka korkeuserot ovat pieniä. Kaartojen alareunoilla on usein myös metsäkortetta merkkinä kapeasta korpimaisesta vyöhykkeestä. Varsinaisia karukkokankaita ei havaittu. Esim. Rokualla tavattavia harjukasveja kuten kangasajuruohoa ja kanervisaraa ei havaittu.

Kuva 1 Isokangas karuimmillaan

Kaavoitusalueen kaakkoiskulmasta tarkastettiin kartan perusteella [Ketuntörmänoja](#). Se on pieni soilta tuleva oja, joka on uurtanut kurun Isokankaan Ketuntörmään. Hiekkainen maa on altis eroosiolle. Itse kuru on luonnontilainen, mutteivät sen ylä- ja alapuoliset alueet. Kurussa kasvaa pääasiassa nuorehkoa mäntyä. Ojan reunoilla ei näy tulvavaikutusta. Puolukka peittää maata miltei

vesirajaan asti. Yläpuolinen suo on kuivattu. Kurun aluetta voi kuitenkin pitää mahdollisena mutta vaatimattomana metsälakikohteena. – Vastaavalla tavalla Isoltasuolta Isonkankaanalussuolle kaivettu oja on syövyttänyt itse Isokangasta.

2.2. Viitanselän tuoreet mustikkatyypin metsät

Viitanselän kasvillisuus poikkeaa jyrkästi hiekkakaartojen kangasmetsistä. Lähes koko Viitanselällä valtapuuna on kuusi tai taimikoissa koivu. Valtavarpuna on yleensä mustikka mutta varvusto on vaihtelevaa ja siinä on myös suovarpuja (juolukka, suopursu). Tyypiltään metsä on tuoretta kangasta (VMT) joskin siellä on myös lehtomaisen kankaan piirteitä. Myös täällä on melko runsaasti ojituksia. Viitanselällä kasvaa myös monenlaisia ruohoja. Oravanmarjaa on runsaasti. Monissa paikoin näkee hyvin elinvoimaisia lillukkakasvustoja. Lillukka kertoo kohonneesta ravinnetasosta. Se luetaan keskiboreaalaisella vyöhykkeellä lehdon tyypikasveihin. Yhdestä kohti havaittiin nuokkuhelmikkää. Sekin on rehevänpuoleisten metsien kasvi. Metsäiseltä kankaalta havaittiin myös maariankämmekeitä. Saniaisista rinteellä kasvaa metsäimarretta ja metsäalvejuurta. Geologisten karttojen tarkastelussa selvisi, että Viitanselkä kuuluu em. graniittialueeseen. Tämä mm. Ouluun ulottuva graniittialue ei tietääksemme muualla ole näin rehevä. Rehevyyteen täytyy olla jokin muu syy, esimerkiksi edellä mainittu rapautuminen tai hienojakoisten aineiden muu sekoittuminen geologisten muodostumien raja-alueella. Pelkkä valuvesien ravinnelissä ei selittäne ravinteisuutta, koska esim. lillukkaa kasvaa ylempänäkin.

Viitanselällä kulkee vanha tie, ns. Voitie. Kartalla se näyttää ulottuvan Kempeleestä Muhoksen suuntaan. Sillä lienee historiallista merkitystä.

Kuva 2 Viitanselkää Voitieltä. Polku Isokankaan ja Viitanselän kainaloa kohti

2.3. Kaartojen väliset suot

Kaartojen väliin sijoittuvat viime vuosikymmeninä ojitetut ohutturpeiset suot. Valtaosin ne ovat rämeisiä ojikkoja tai jo suomuuttumia. Joillekin on istutettu myös koivua. Suurin osa rämeistä on ojikkovaiheita, esim. isovarpurämettä. Päävarpuina on tällöin vaivaiskoivu ja suopursu. Jonkin verran on myös vaiveroa. Nevaosia ei juuri ole. Aivan pienillä alueilla kasvaa tupasluikkaa ja tupasvillaa sekä jouhisaraa. Joillakin suomuuttumilla kasvaa turvealustalla jo esim. puolukkaa ja koivua rinnan. Kaartojen välisistä soista ei löydetty arvokasta kasvillisuutta eikä esim. arotyyppejä soita.

2.4. Viitanselän rinteen korvet ja alussuot

Koko tarkastelualueen matkalla Viitanselän alareunalla on leveydeltään vaihteleva korpivyöhyke. Alue on kuitenkin ojitettu, joten alue ei ole luonnontilainen. Tosin ojitukset ovat osin jo vanhoja ja lähes luonnonojien kaltaisiksi muuttuneita. Paria vanhaa ojitusta selvitettiin aluksi mahdollisena metsälain tarkoittamana norona. Ne osoittautuivat kuitenkin osaksi ojitusverkostoa.

Viitanselän alareunoilla on etupäässä metsäkortekorpia. Niiden lisäksi on ainakin jälkiä ruoho- ja heinäkorpista, lehtokorpista ja muurainkorpista. Alueelta tavattavaan harvinaisempaan korpi- ja lehtokorpi kasvillisuuteen kuuluvat tervaleppä, paatsama, tesma ja ketunleipä.

Viitanselänalussuo on melko suuri suoalue Viitanselän juurella. Se on ainoa hiukan ravinteikkaampi suo koko kaavoitusalueella. Se on ollut yhdistelmätyyppinen suo, jolla on sekä mätäs- että rimpipintoja. Rimmet olivat kesällä 2006 kuivina. Tiedossa ei ole johtuuko tämä jo ojituksista vai onko se seurausta erityisen kuivasta kesästä.

Viitanselän alapuoliselle alueelle esitetään osayleiskaavassa asuinrakentamista. Lisäksi alueelta löytyi koko osayleiskaava-alueen vaihtelevin kasvillisuus ja kiinnostava geologinen tausta. Näiden asioiden takia valtaosa maastokäynneistä kohdistettiin Viitanselkään ja sen alapuoliselle alueelle. Nämä alueet ja niille sijoittuvat arvokkaimmat kohteet esitellään yksityiskohtaisemmin.

2.5. Satunnaiskasveja

Kaavoitusalueen karummalta eteläosalta havaittiin kaartojen välissä suomuuttumalla vanha traktoriura, jolle oli yli kymmenen metrin matkalle ajettu puutarhajätettä. Paikalta laskettiin parikymmentä ympäröivälle luonnolle vierasta lajia. Erikoisimpia viljelykasveja olivat entisaikainen yrttikasvi *villanukula* (*Leonurus cardiaca* ssp. *cardiaca*) ja vähän viljelty ja harvoin näillä seuduin tavattu *keltamo* (*Chelidonium majus*). Yleisiä karkulaisia tällaisia paikoilla ovat sen sijaan komealupiini, suomentatar, lehtosinilatva ja akileijat. Arvoituksellisin on syyläjuuri (*Scrophularia nodosa*), joka ei ole koristekasvi ja jota ei ole aiemmin Oulun Pohjanmaan eliömaakunnasta tavattu. Eteläisessä Suomessa se on rehevien, kosteiden metsien kasvi. Tämäntapainen kasvien kускаaminen luontoon on nykyisin lailla kiellettyä. Tässä tapauksessa mm. koivua, puolukkaa, juolukkaa ja suopursua kasvava suomuuttuma tuskin tarjoaa leviämisympäristöä. Alla olevasta linkistä näkyy jättekasan tarkka sijainti (Wordistä linkki avautuu Ctrl-alhaalla klikkaamalla. Tai osoitteen voi kopioida selaimen osoiteriville.) Liitetiedostona on myös [Villanukula suomuuttumalla](http://kansalaisen.karttapaikka.fi/linkki.html?x=3438531&y=7193342&scale=16000&text=Puutarhakarkulaisia&lang=FI) -valokuva paikalta.

<http://kansalaisen.karttapaikka.fi/linkki.html?x=3438531&y=7193342&scale=16000&text=Puutarhakarkulaisia&lang=FI>

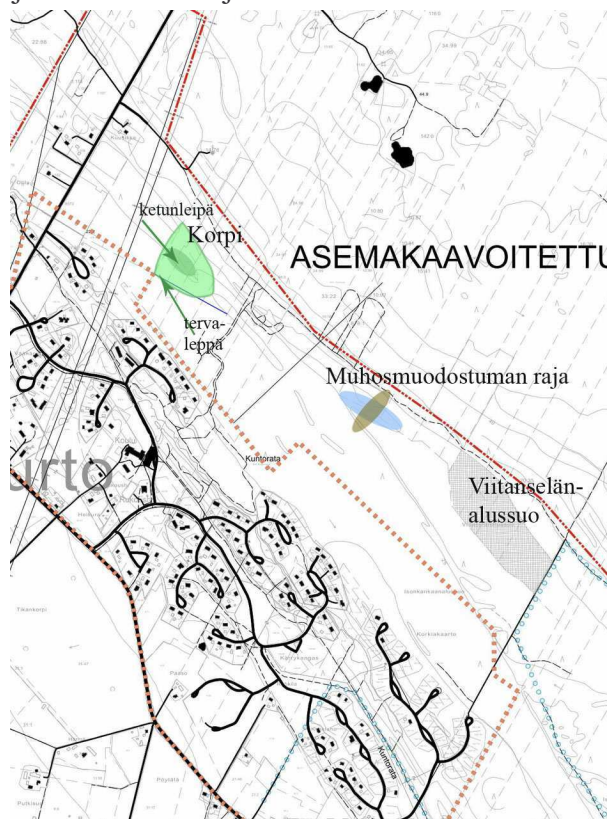
3. Paikallisesti arvokkaat alueet

Koko kaavoitusalueelta ei ole löytynyt luonnontilaisia tai juurikaan luonnontilaisen kaltaisia alueita. Luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta tämä on ongelma. Alueelta ei löytynyt näin ollen myöskään metsälain tai luonnonsuojelulain tarkoittamia erityisen arvokkaita ympäristöjä. Alueella ei ole myöskään vesistöjä eikä luonnontilaisia oja. Metsäinen ja soinen alue on muuttunut kuitenkin vasta viime vuosikymmeninä, joten muutokset eivät ole ehkä peruuttamattomia.

Kaava-alue sisältää kuitenkin joukon paikallisesti arvokkaita alueita ja kasvihavaintoja. Niiden arvokkuus on myös hyvin perusteltavissa. Olen merkinnyt arvokkaat alueet ohessa olevaan karttaan. Kaikki nämä arvokkaat alueet liittyvät geologiseen murroskohtaan, Muhosmuodostuman ja Viitanselän rajaan. Esittelen ensimmäiseksi mielestäni geologisesti kiinnostavimman paikan.

3.1. Muhosmuodostuman reuna – geologisesti merkittävä kohde

Savikivinen Muhosmuodostuma tulee maan pintaan vain yhdessä kohden, Montan Kieksissä. Yleensä sen kivilajirajoja ei maastossa voi helposti havaita. Täällä Viitanselän alueella *kivilajiraja on havaittavissa topografiassa, kasvillisuudessa ja maaperässä.* Oheiseen karttaan on rajattu alue, jossa tätä voisi esimerkiksi opetusmielessä esitellä.

Kohdetta ei ole mainittu selvityksessä Pohjois-

Kartta 2. Arvokkaat alueet

Pohjanmaan arvokkaista kallioalueista, mutta kyseessä ei olekaan kalliokohde. Tosin Viitanselässä on geologisen kartan mukaan paljastumiakin. Yksi näistä Pohjois-Pohjanmaan arvokkaista kallioalueista on tämän kaava-alueen ulkopuolinen Tyrvävän Kivimaanselkä, joka on geologisesti merkittävä retkeilykohde. Tämän Kallioalueen biologinen ja maisema-arvo sekä muut arvot ovat vähemmän merkittäviä. Mielestäni viimeisimmät arvot ovat Viitanselässä

keskeisempiä. (Husa, J. ym, Luonnon ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet Pohjois-Pohjanmaalla)

Kuva 3 Osa Isonkankaan ja Viitanselän geobiotooppia. Oja ja Viitanselkä ovat taustalla, karu Isonkangas edustalla.

Sinisellä soikiolla on merkitty Viitanselänalussuolta laskevan ojan vaikutusalue. Oja on jokseenkin geobiotoopin rajalla. Toisella puolen on komea [Isokankaan männikkö](#) ja puolukkakangas, toisella [ojan ympäristö](#) ja rehevänä kohoava Viitanselän kuusikko. Kasvillisuuden raja on hyvin jyrkkä, vaikka puron luona ei kasvakaan varsinaisia erikoisuuksia. Yksi tupas havaittiin kuitenkin *hiirenporrasta* (*Athyrium filix-femina*), ja aivan ojan partaalla kasvaa yksittäinen *mustaherukka* (*Ribes nigrum*). Mustaherukka voi olla alkuperäinen (mikä on harvinaista) tai lintujen tuoma tulokas. Vähävetisen ojan pohjalla havaittiin myös yhä harvinaistuva *sammakko* (todennäköisesti *Rana temporaria*) ja – [haapaperhonen](#) (*Limenitis populi*). Haapaperhosia on ollut Oulun seudulla runsaasti kesällä 2006. Nyt se oli imeskelemässä kuivahtaneen ojan pohjalta kosteutta. Ojassa oli myös ymmärtääkseni *metsäkauriin* jäljet. Ojan tuntumassa oli kaksikin *palokärjen* ruokailupuuta lastukasoinen. Viitanselän eläimistö on varmasti monipuolisempi kuin karuilla mäntykankailla.

Ruskealla soikiolla olen kuvannut esimerkiksi mahdollisen luontopolun paikan ja suunnan. Tähän paikkaan tulee jo polku astutuksen suunnasta (Edellä kuva 3). Polkuun voisi kuulua osa karua suota ennen Isokangasta, Isokankaan harjun törmä ja N-pää (Edellä samoin kuva 3), [oja](#) ja Viitanselän rinne aina Voitielle asti.

3.2. Viitanselän aluskorvet

Luoteesta kaakkoon kulkevan Viitanselän etelärinteen juurella on kauttaaltaan korpisuutta. Alue on ojitettu ja hiukan kuivahtanut. Maastokäyntien ja eräiden korpisuutta indikoivien lajien esiintymisen perusteella rajattiin kartalle keskeisin korpialue. Esiintymäkoordinaatteja karttalinkkeineen on liitteessä 2. Alueen lounaisnurkka rajautuu kahden suuremman ojan risteykseen. Viitanselän suunnassa vastassa on selkeä törmä. Kaakkoisreuna on epäselvempi, sillä korpisuutta on aina pururadalle asti. Pururadalta kaakkoon Viitanselän korpisuus jatkuu kapeampana nauhana, mutta tätä aluetta ei aikataulun puitteissa ehditty tarkemmin tarkastella – kuten ei Viitanselkää asemakaavoitetuksi suunnitellun alueen ulkopuolellakaan.

Alueen metsät ovat suurimmaksi osaksi [metsäkortekorpia](#) ja kangaskorpia sekä kangasmetsän soistumia, mutta joukossa on pienialaisia ruoho- ja heinäkorpia sekä lehtokorpimainen alue. Pääpuulaji on kuusi mutta alueella kasvaa myös useita lehtipuita (koivuja, pihlajaa, joitakin tuomia). Lehtokorpimaisella alueella kasvaa [ketunleipää](#) (*Oxalis acetosella*). Tätä keskiboreaalistien lehtojen kasvia ei Viitanselältä muualta huomattu. Tämä alue on rajattu karttaan tummemmalla vihreällä. Se on myös ympäristöään hieman korkeammalla.

Kuva 4 Ruoho- ja heinäkorpea heti Viitanselän törmän alla.

– Ketunleipää tiedetään Tyrnävällä kasvavan vain Ängesleväjoen ja Temmesjoen lehtomaisilla rinteillä.

Osayleiskaavan alueella sitä tuskin kasvaa muualla kuin täällä Viitanselän tuntumassa.

Korpialueen keskeisiä arvokkaampia korpilajeja olivat: *korripaatsama* (*Frangula alnus*) ja *tervaleppä* (*Alnus glutinosa*). Lähinnä lehtokorpimaisuutta ilmentää tuoksuva heinä, *lehtotesma* (*Milium effusum*). Mikään näistä ei ole valtakunnallisesti tai alueellisesti uhanalainen, mutta paikallisesti niillä on arvoa, sillä Tyrnävän luonnossa ne ovat harvinaisia lajeja. . Muita korpisuutta ilmentäviä lajeja ovat *korpi-imarre* (*Phegopteris connectilis*), *ojakellukka* (*Geum rivale*) ja *tähtisara* (*Carex echinata*). Kaksi jälkimmäistä ovat alueella niukkoja.

Tervaleppää ei Tyrnävältä ole kasvimuseon tietojen mukaan aiemmin löytynyt. Nyt sitä nähtiin kartan korpialueen lounaisnurkassa ojaristeyksen tuntumassa. Paikalla kasvoi yksi puu, [yksi kuollut vesova puu](#) ja ainakin kaksi pensasmaista yksilöä. - Myös Oulun esiintymät koostuvat muutamista pikemmin pensasmaisista yksilöistä. Oulun seudulla tervaleppä ei muodosta metsiköitä.

[Korripaatsamaa](#) on havaittu Tyrnävältä aikaisemmin vain kerran (7182:3449, Palohuhta & Särkkä 1996, atlaskartoitus). Paatsamaa tällä korpialueella on runsaasti, niin pieninä taimina kuin parimetrisinä pensainakin. Pensaat myös marjovat. - Oulun alueella paatsamaa esiintyy vain kaupungin itäosissa. Nämä Viitanselän paatsamat ovat läntisempiä kuin Oulun esiintymät Mämmiojan suunnalla Muhoksen rehevämpien maiden tuntumassa (Väre, H. mm, Oulun kasvit).

Lehtotesmasta on Tyrnävältä aiemmin kolme tallennettua havaintopaikkaa Ängeslevä- ja Temmesjokien vaikutuspiiristä.

Liitteessä on näille lajeille ja luontotyypeille maastosta tallennettuja koordinaatteja.

3.3. Viitaselänelussuo

Viitaselän reunaansa rehevöittävästä vaikutuksesta esimerkkinä on myös Viitaselänelussuo. Geologisessa kartassa se sijoittuu Muhosmuodostuman ulkopuolelle, graniittialueelle. Se on tutkimusalueen ainoa suo, jolta löydettiin keskiravinteisuuden (mesotrofia) merkkejä. Se on alueen soista myös ainoa, jolla havaittiin ruopparimpiä. Rimmet olivat nyt tosin kuivia. Kesä 2006 on ollut poikkeuksellisen kuiva, mutta kuivuus johtuu myös ojituksesta.

Kasvittomien ruopparimpien reunoilla kasvaa jonkin verran *valkopiirtoheinää* (*Rhynchospora alba*) ja *villapääluiikkaa* (*Trichophorum alpinum*). Liitetiedostona on [kuva](#) ympäristöstä, jossa kasvaa kumpaakin. Rimpien välisillä mätäillä kasvaa karun suon varpuja ja kanervaa. Suolla kasvaa nuoria mäntyä ja lehtipuun taimia. Ruopparimpiä on lähellä kaakkoisreunan metsäautotietä,

Kuva 5 Viitaselänelussuo metsäautotien suuntaan. Valkoisena kukkiva on villapääluiikkaa.

paremminkin suon eteläpäässä. Pohjoista kohden suo muuttuu isovarpurämeeksi (ojikkovaihe). Valkopiirtoheinää kasvaa melko runsaasti myös ojien turvereunoilla. – Villapääluikkasta on tietoja Tyrnävältä vain kahdesta muusta paikasta. Valkopiirtoheinä tuntuu hiukan yleisemmältä, sillä siitä on tietoja viidestä eri paikasta. – Tyrnävän suokasvien levinneisyyden arviointi on hiukan epävarmaa sen takia, että Ojakylästä Muhoksen suuntaan ulottuvalta suoalueelta on tallennettu hyvin niukasti tietoja. Aluetta on pidetty karuna.

Viitaseläanalussuolta löydettiin myös yksi kasvusto *ketunliekoa* (*Huperzia selago*). Ketunlieosta ei ole aiemmin tallennettu tietoa Tyrnävältä. Se on esiintymisessään usein ”oikullinen” ja niukka. Koordinaatit ovat liitteessä 1.

4. Lintujen IBA-alue

Kaava-alueen maatalousvaltainen Murron tien länsipuolinen alue on osa lintujen IBA (Important Bird Areas) aluetta nro 810230. Nimeltään se on *Oulun seudun kerääntymisalue*.

Luonnontieteellisen keskusmuseon Lintuatlaksesta tarkistettiin tämän peninkulmaruudun (719:343) havainnot. Atlakseen ei ole tallennettu sellaisia tietoja, joita täytyisi tässä yhteydessä tarkastaa. Lintuatlas on nykyään tarkistettavissa Internetin kautta (<http://www.lintuatlas.fi/>). Muita mahdollisia havaintoja tiedusteltiin puhelimitse (27.7.2006) Matti Tynjälältä (PPLY).

Kaavoitusalueella havaittiin pyypoikue kaksi kertaa. Lisäksi useammassakin kohtaa oli palokärjen ruokailupuita.

Atlashavainnoista ilmenee, että alueelta on havaittu mm. *peltopyitä*. Peltopyy on silmälläpidettävä laji (NT). Peltopyyn menestyminen liittyy maatalousympäristön muutoksiin. Kannan voimakas väheneminen koko maassa on liittynyt maatalouden tehostumiseen. On arvioitu, että vähenemisen välittömänä syynä on ollut toisaalta hyönteisten ja toisaalta rikkaruohojen väheneminen (Tiainen, J. ym.: Maatalousympäristön pesimälinnusto teoksessa Tiainen, J. ym.: Elämää pellossa)..

5. Maatalousympäristön ja virkistysreittien monimuotoisuus

Ehkä kaavoituksella voidaan hiukan vaikuttaa myös hiukan maatalousympäristön monimuotoisuuteen. Muun muassa niityt ja pellonpientareet ovat viime aikoina voimakkaasti vähentyneet. Pienen pinta-alan lisäksi ongelmana on ollut pientareiden kapeus ja liiallinen rehevyys. Maatalouden ympäristötuen erityistuilla onkin pyritty leventämään erilaisia suojavyöhykkeitä muutamasta metristä aina 15 metriin.

Suojavyöhykkeiden leventäminen parantaa myös niiden hoitomahdollisuuksia (niittoa, laidunnusta). Hoidolla pyritään tällaisissa tapauksissa vähentämään ravinteisuutta ja biomassaa ja luomaan matalaa, ketomaista niitty-ympäristöä, jota esim. pensaikot suojaavat. Hoidolla pyritään vaikuttamaan erityisesti kasvi- ja hyönteislajistoon. Toisaalta ojapensaikot, ojat, pientareiden kivikasat ja muu pienimuotoinen vaihtelu luo monimuotoisuutta niin eliöstöön kuin maisemarakenteeseenkin. (Tiainen, J. ym.: Elämää pellossa –teoksen useat artikkelit).

Pientareiden leveydellä ja hoidolla on siis vaikutusta hyönteislajistoon ja linnustoon. Tämä voitaisiin huomioida myös virkistysreittejä ja viherkäytäviä suunniteltaessa. Virkistysreittien tms.

pientareille ei pidä tuoda lisää ravinteita, ei multaakaan, vaan kasvittumisen tulee antaa tapahtua luonnollisesti. Tämä pätee myös kaavoitusalueen hevosreitteihin.

6. Tiivistelmä sekä johtopäätöksiä ja suosituksia

Alueen kaikki suot ja myös soistuneet metsät on ojitettu. Luonnontilaisia alueita ei ole. Alueen luonnon monimuotoisuuden kannalta tämä on vahinko. Alueelta ei havaittu uhanalaisia kasveja eikä metsä-, luonnonsuojelu- tai vesilain mukaisia arvokkaita elinympäristöjä tai suojeltavia biotooppeja.

Valtaosa kaava-alueesta kuuluu kallioperältään ns. Muhosmuodostumaan (savikiveä) ja jääkauden jälkeiseen harvinaisen hiekkaiseen Hailuodon-Rokuan harjujaksoon. Lähes koko metsäinen alue on hiekkaisia muinaisrantoja ja niiden väliin jääviä pieniä soita. Kasvillisuudeltaan nämä ovat kuivahkoja ja kuivia kankaita, joilla pääpuuna on mänty ja päävarpuna puolukka. Alue rajautuu pohjoisessa luode-kaakko –suuntaiseen Viitanselkään, joka yllättäen on kasvillisuudeltaan rehevä tuore mustikkatyyppin metsä, paikoin jopa lehtomainen kangas. Rehevyydestä kertoo esimerkiksi lillukan runsaus. Pääpuulaji on kuusi, mutta lehtipuita on runsaasti. Viitanselän alareunassa on korpivyöhyke, ja keskiravinteinen Viitanselänalussuo. Se saa ravinteensa Viitanselän maaperästä.

Alueen ravinteisuus liittyy geologiseen murroskohtaan. Esimerkiksi Isonkankaan ja Viitansuon kontaktissa voitaneen puhua *edustavasta geobiotoopista*. Viitanselän ravinteikkaus, kivilajirajojen selkeys ja *geologisten muutosten näkyminen niin topografiassa, maaperässä kuin kasvillisuudessa* on ainakin paikallisesti arvokasta. Kohteen maakunnallinenkin tai jopa valtakunnallinen arvo pitäisi arvioida. Paikalle voidaan rakentaa retkeily- ja opetuskohde, joka olisi esimerkiksi Muhosmuodostuman alueella olevien koulujen käytössä. Olemme esittäneet tällaiselle kohteelle soveliaan paikan Viitanselänalussuolta tulevan ojan ja Isokankaan leikkauspisteeseen. Retkeily- ja opetuskohde voitaneen liittää virkistysreitteihin. Arvokkaan geobiotoopin alue on kartassa 2 merkitty ruskealla. Edelliseen liittyvä Viitanselänalussuolta tuleva oja on muuttunut liki luonnontilaiseksi ja sen säästäminen tällaisena olisi suotavaa. Sen ja esitetyn geobiotoopin ympäristö voitaisiin kaavaan merkitä esimerkiksi ”Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeänä alueena”. Kartassa tämä alue on merkitty sinisellä.

Viitanselän alapuoliselta korpialueelta on rajattu alue, joka sisältää paikallisesti arvokasta korpikasvillisuutta. Esimerkiksi luonnonvaraista tervaleppää ei ole ollut aiemmin Tyrnävältä tiedossa ainakaan Oulun yliopiston kasvimuseon rekistereissä ja kenttäkorteilla. Myös alueella runsas paatsama, ketunleipä ja lehtotesma ovat Tyrnävällä harvinaisia sopivien kasvupaikkojen puuttuessa. Paatsamaa ja ketunleipää lukuun ottamatta muut arvokkaat lajit kasvavat hajallaan, ja pienemmän alueen rajaus ei onnistu jotain pois jättämättä. Kaavoituksessa voisi pyrkiä siihen, että asuinrakentaminen kiertäisi arvokkaimman korven, joka on rajattu karttaamme vihreällä. Korven vesitalous pitäisi myös säilyttää ainakin nykyisellään. - Tämänkin alueen kaavamerkinnäksi sopisi ”Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeä alue”

Viitanselän alareunan korpierinne on kauttaaltaan paikallisesti merkittävää kallioperän ja luontotyyppien vaihettumisaluetta, Rajaus voitaneen tehdä korkeuskäyrien mukaan. Myös tämä kapea vyöhyke voidaan merkitä ”Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeä alue” – merkinnällä.

Ympäristöään rehevämpi Viitanselkä voidaan merkitä kaavaan ”Maa- ja metsätalousvaltaisena alueena, jolla on erityisiä ympäristöarvoja”.

Kaava-alueella ei ole lainkaan luonnontilaisia soita. Viitanselänalussuo on paikallisesti harvinainen yhdistelmätyyppinen suo, jolla kasvaa valkopiirtoheinää ja villapääluikkaa. Esitämme harkittavaksi sen eteläisen pääntien entisöimistä sulkemalla ojat. Vesi näytti kuivanakin kesänä 2006 seisovan ojissa. Kaavaan voisi merkitä suon merkinnällä ”entisöitävä suo”. Entisöinti lisäisi luonnon monimuotoisuutta mutta toisi myös maisemaan vaihtelua. Villapääluikan kukkiminen on myös sinänsä näyttävä maiseman koristus. Puuntuotannollista merkitystä suolla tuskin on. Ojikko- ja muuttumavaiheet eivät ole nekään maisemallisesti arvokkaita.

Luontoselvityksen maastokäynnit (8.7., 13.-15.7., 24.7. 2006) kohdistettiin etupäässä edellä mainituille alueille, mutta myös eteläiseen osaan tutustuttiin kartoin, ilmakuvien ja tarkistuskäynnein. Sieltä ei löytynyt arvokkaita lajeja tai luontotyyppisiä. Kaartojen väliset suot ovat osin jo kangasmetsää muistuttavia suomuttumia, osin ojikkoja. Tältä alueelta ei havaittu sellaisia avainbiotooppeja, jotka vaikuttaisivat kaavoitukseen.

Osayleiskaava-alueella ei ole paikallisesti eikä maakunnallisesti arvokkaita perinnemaisemakohteita. Lakeuden alue on paikallisesti arvokas perinnemaisema. Osayleiskaavan maastotöissä ei havaittu uusia arvokkaita perinnemaisemakohteita. Alueen peltolakeus kuuluu ns. IBA-alueeseen. Alue on muuttolintujen keväinen kerääntymisalue. Alueella on tavattu peltopyytä, joka on silmälläpidettävä laji (NT). Sen elinoloja voidaan parantaa esimerkiksi luomalla maatalousympäristöön lajirikkaita suojavyöhykkeitä.

Lisäselvitystarpeita

Viitanselän ja Muhosmuodostuman rajaan syntyvä geobiotooppi ansaitsee tarkemman selvityksen niin geologisesti kuin kasvistollisestikin. Viitanselän alareunaa ja Viitanselänalussuon itäpäästä ei tutkittu nyt asemakaavoitettavaksi suunnitellun alueen ulkopuolelta (= Isokankaan hiekkakuopan ohittavan metsätien itäpuoli).

Lähteitä

Husa, J., Teeriaho, J. & Kontula, T.: Luonnon ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet Pohjois-Pohjanmaalla. Alueelliset ympäristöjulkaisut. Helsinki 2001

Hämet-Ahti, L. ym.: Retkeilykasvio. 4. uudistettu painos 2004.

Kesola, R.: Oulujoen kartta-alueen kallioperä. Kallioperäkarttojen selitykset. Lehti 3422. 1985.

Suomen lintuatlas – Internetsivusto <http://www.lintuatlas.fi/>

Meriluoto, M. & Soininen, T.: Metsäluonnon arvokkaat elinympäristöt. Helsinki 1998.

Oulun yliopiston kasvimuseon kenttäkorttiarkistot

Tiainen, J., Kuussaari M., Laurila, I. P., Toivonen, T. (toim.): Elämää pellossa – Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus. – Helsinki 2004.

Tuomi, J. : Metsätyypit. Luentomoniste Internetissä: <http://cc.oulu.fi/~jtuomi/yhteisö10.htm>

Väre, H., Ulvinen, T., Vilpa, E., Kalleinen, L: Oulun kasvit Piimäperältä Pilpasuolle. Oulu 2005.

Esiintymäkoordinaatteja	LIITE 1
LAJEJA	
Tervaleppä, <i>Alnus glutinosa</i>	7195228:3437067
Paatsama, <i>Rhamnus frangula</i>	7195139:3437260 7195168:3437231 7195233:3437058 7195234:3437144
Ketunleipä, <i>Oxalis acetosella</i>	7195231:3437144 7195235:3437216 7195332:3437135 7195345:3437135
Lehtotesma, <i>Milium effusum</i>	7195139:3437260 7195195:3437191
Hiirenporras, <i>Athyrium filix-femina</i>	7195305:3437155
Nuokkuhelmikkä, <i>Melica nutans</i>	7194704:3438001
Ketunlieko, <i>Huperzia selago</i>	7194204:3438267
Villapääluikka, <i>Trichophorum alpinum</i> ja <i>Rhynchospora alba</i>, valkopiirtoheinä	7194204:3438267 eteläisin paikka Viitaselänalussuolla
Maariankämme, <i>Dactylorhiza maculata</i>	7194958:3437622
ELINYMPÄRISTÖJÄ	
Ruoho- ja heinäkorpi, ojitettu	7195396:3437148
Lehtokorpi, ojitettu	7195316:3437122, eteläraja 7195296:3437128

LIITE 2**LINKKEJÄ** (Toimivat Wordistä suoraan Ctrl-näppäin alhaalla)

Linkkejä karttapaikkaan. Näistä voi vilkaista monien esiteltyjen lajien havaintopaikkoja peruskartalla. Esiintymän osoittaa punainen neliö ja koordinaatit.

Lehtotesma:

<http://kansalaisen.karttapaikka.fi/linkki.html?x=3437164&y=7195339&scale=16000&text=&lang=FI>

Ketunleipä:

<http://kansalaisen.karttapaikka.fi/linkki.html?x=3437164&y=7195479&scale=16000&text=Ketunleipä&lang=FI>

Tervaleppä:

<http://kansalaisen.karttapaikka.fi/linkki.html?x=3437099&y=7195320&scale=16000&text=Tervaleppä&lang=FI>

Korpiapaatsama:

<http://kansalaisen.karttapaikka.fi/linkki.html?x=3437100&y=7195370&scale=16000&text=Korpiapaatsamapaikkojen%20koordinaatit&lang=FI>

Muhosmuodostuma ja Isonkankaan N-pää. Geologisesti ja kasvillisuustyyppien jyrkän vaihtumisen kannalta kiinnostava kohde. Mahdollinen luontopolun paikka:

<http://kansalaisen.karttapaikka.fi/linkki.html?x=3437839&y=7194722&scale=16000&text=Muhosmuodostuman%20raja&lang=FI>

Puutarhakarkulaisia:

<http://kansalaisen.karttapaikka.fi/linkki.html?x=3438531&y=7193342&scale=16000&text=Puutarhakarkulaisia&lang=FI>

Linkki Internet-sivulle:

Oulun seudun keräätymiskeskus, IBA-alueen rajat

<http://www.birdlife.fi/suojelu/paikat/iba/ibakartat/028.jpg>